

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. liepos 24 d.

Nr. 143 (30)

Saturday supplement July 24, 1999

No. 143 (30)

Antanui Vaičiulaičiui atminti

Algimantas A. Naujokaitis

Lietuva palaidojo, pagerbė prieš septynerius metus iš-eivijoje, toli nuo tėvynės, mirusį lietuvių prozos klasiką Antaną Vaičiulaičių. Birželio 20 d. karštą su rašytojo palaikais į Vilniaus oro uostą atlydėjo velionio žmona Joana Vaičiulaitienė su dukromis ir vaikais. Tolimesnius laidojimo rūpestius prisiėmė Lietuvos Rašytojų sąjunga, laidojimo komisija, vadovaujama Rašytojų sąjungos pirmininko Valentino Sventicko.

Karstas su A. Vaičiulaičio palaikais buvo atlydėtas į Rašytojų sąjungos salę. Birželio 21 dienos ryte įvyko velionio lankymo pradžios ceremonija. Susirinko jo artimieji, rašytojai, Antano Vaičiulaičio talento gerbėjai. Prie karsto padėjęs vainiką nuo Rašytojų sąjungos, šiltą žodį, skirtą rašytojo atminimui, tarė V. Sventickas.

Jautrią kalbą pasakė Kazys Bradūnas. Štai tos kalbos fragmentas: „Bičiuli ir kaimyne Antanai, tai Tavo mūsų kultūriniam gyvenime, mūsų literatūroje išvartytoji vaga atvirsta šiandien gražiausias tavo knygų puslapius, kurių net mirtis negali pasiglemžti. O geraširdiška Tavo veido šypsena, įsikūnijusi be galo skaidriame ir gražiame žodyje ir jo krikščioniškame santykiu su kitu žmogumi ir su visa būtimi, tepadeda dabarties pasauliui ir tai mažajai mūsų širdžiai tapti geresnei ir švaresnei“.

K. Bradūnas paskaitė savo eileraštį „Grįžimas“, parašytą 1992-aisiais, A. Vaičiulaičio mirties metais:

*Ivairščioję visus kelius,
Sugrįžtame į klasikų tylius.
Atskleidę knyga žegnonė,*

*Vel pasišviečiam vakaro ugnia.
Ir paskutinio tomo pabaiga
Atvirsta tartum juodžemio
vaga.*

Jausmingą, šiltą žodį tarė ir Birutė Pukelevičiūtė. Be kita ko, ji pasakė: „Mielas Antanai. Tu jau seniai gyveni Lietuvoje — Tavo knygos, Tavo mintys, Tavo troškimai plaukia Lietuvos žeme lyg melsvas rūkas. Tačiau Apvaizda suteikė Tau dar vieną malonę: kad sugrįžtum į savo numylėtą Tėvynę ne tik dvasia, bet ir regimu pavidalu“.

Atsisveikinimo kalbą pasakė rašytojas, A. Vaičiulaičio premijos laureatas, Juozas Apu-tis.

Rašytojo žmona Joana Vaičiulaitienė Valentinui Sventickui perdavė jos atvežtą A. Vaičiulaičio lietuvių rašytojų draugijos nario bilietą, sakydama, kad jos vyras į Lietuvą sugrįžo su rašytojo bilietu.

Daug žmonių aplankė A. Vaičiulaičio karstą, padėjo puokštės gėlių, vainikų. O kitą dieną Vilniaus arkikatedroje arkivysk. Audrys Juozas Bačkis aukėjo Mišias už Antano Vaičiulaičio vėlę. Birželio 23 d. po Mišių Vilkaiviškio katedroje A. Vaičiulaičio palaikai buvo palaidoti Vilkaiviškio kapinėse, greta tėvų ir kitų artimųjų.

Birželio 25 d. Vilniuje, Mėninkų rūmuose (Rotušėje) buvo surengtas Antano Vaičiulaičio atminimo vakaras.

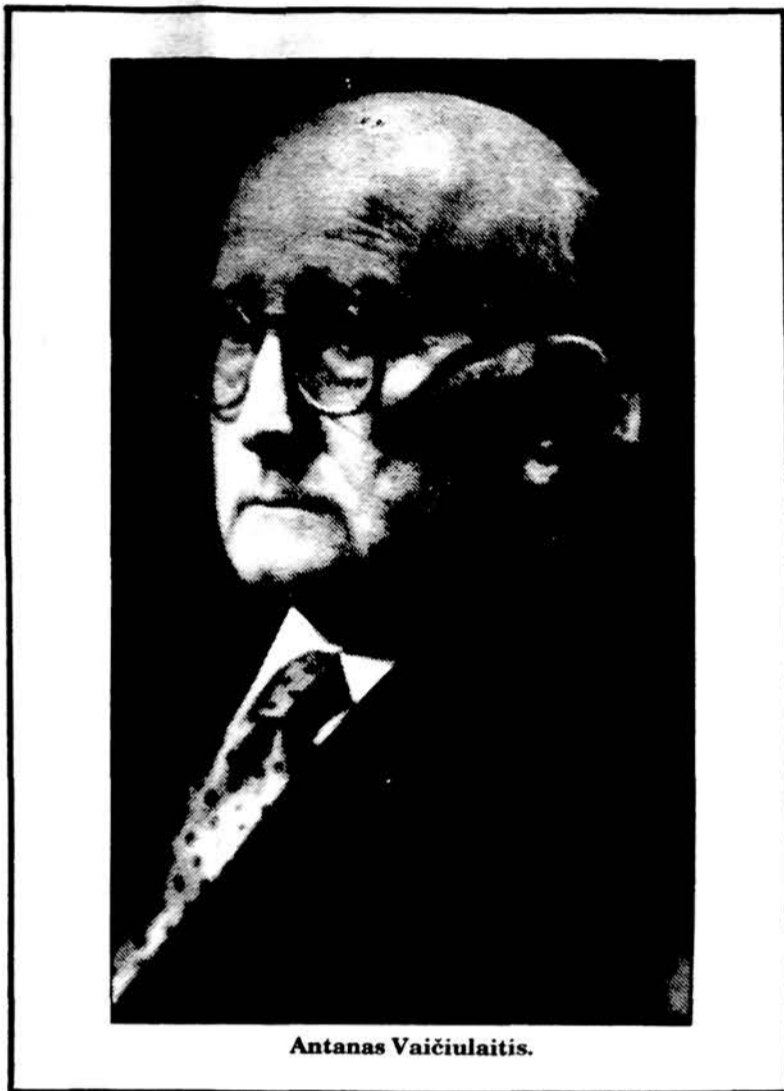
Rašytojas J. Apu-tis kalbėjo apie šiltes su susitikimais su Vaičiulaičiu, apibūdino jo kūrybą, pabrėždamas, kad romanas *Valentina*, keldamas bendražmogiškas gėrio ir grožio idėjas, siejasi su didžiąja pasaulio literatūra.

Apie A. Vaičiulaičių ir jo kūrybą žodį tarė K. Bradūnas, *Metų* žurnalo redaktorius D. Mušinskas, Rašytojų sąjungos pirmininkas V. Sventickas. Meno kūrėjų asociacijos prezidentas rašytojas V. Martinkus pasakė, kad prieš penkerius metus Juozas Vaičiulaitienė iniciatyva buvo įsteigta Antano Vaičiulaičio premija už Rašytojų sąjungos mėnraštyje *Metai* išspausdintas geriausias noveles. Prelegentas pasakė, kad, skiriant šią premiją, lemiama žodį turi jos įsteigėja Joana Vaičiulaitienė: Ši premija skiriama kas dveji metai. Jos jau buvo paskirtos rašytojams Romualdai Granauskui ir Juozui Apučiui, V. Martinkus paskelbė ir trečiąjį šiemetinį šios premijos laureatą. Už 1997 m. žurnalo *Metai* II numeryje išspausdintą novelę „Tamarikso žydėjimas“ A. Vaičiulaičio premija paskirta prozininkui Rimantui Šaveliui. Jam įteikdama premiją, Joana Vaičiulaitienė pasidžiaugė, kad lietuviška novelė klesti.

Pagal tradiciją, žodį tarė ir naujasis laureatas R. Šavelis. Šį kartą jo kalbą, pavadintą „Rauda, nuo kurios nepalengvėja“ buvo netradicinė. Pasak J. Apučio, ji nedaug kuo skiriasi nuo novelės. Autoriui sutikus, ją siūlome *Drago* skaitytojams.

Atminimo vakare aktorius V. Bagdonas skaitė A. Vaičiulaičio kūrinius, grojo Šv. Kristoforo orkestro styginių kvartetas.

Buvo surengta iškilminga vakarienė, kur meno žmonės, A. Vaičiulaičio kūrybos gerbėjai, pabendraavo, pasidalino mintimis apie rašytoją.

Antanas Vaičiulaitis.

Taigi savo artimui pagelbėjau. O kas man padės? Kas mane išklausys? Ir ką aš tam klausančiajam pasakysiu, jei pats nežinau, kas man yra?

Regis kažkada man buvo duota suvokti: štai tavo kelias, antai jo gale, ant aukšto, stataus kalno — laimės žiburys. Reikia rašyti ir, suprantama, talentingai. Kolegos pasvėrė ir įvertino gabumus. Ir pats jau-ti, kad šiuose literatūros nemunuose nesu visiškai skenduo-lis. Tada užsidedi ant galvos (kaip galima aukščiau) aurą ir su ja gyveni: lovoje, darbe, „Literatū svetainėje“, leidyklose, tualete, ir net ten, kur moka šokių tokius honorarus. Auro švytėjimas atkreipia dėmesį, ir tu atsiduri labai garsiai didmiestyje, kur gatvės didumo sulig kaimo laukais, prie ambasadų ir pasiuntinybių stovi man neregeti, kapitalistų pagaminti automobiliai. Aš, grynas lietuvis, kvėpavęs grynu Aukštaitijos oru, pūpsau minkštuose uždaro kino salės foteliuose, uodžiu kažkokius „Marlboro“ cigarečių dūmus ir žiūriu pasaulio kinematografa. Šalia manęs foteliuose vartosi visokie rusai, gruzinai, zydai, kazachai... Net vienas vienišius estas. Ko mes čia atvažiuom? Aišku, gelbėti pasaulinio kino. Per porą metų mes viską pamatėm, supratom, tapom profesionalais. Tik duokit pinigų, filmavimo aparatą, gal dar koks aktorius praverstų — ir štai jums šedevras! Mums nusispjauti į kažkokį Biunuelį.

Bet klausimu, nors ir su aura virš galvos, vis dėlto atsiranda. Ir tada mes, daugia-tautė genijų gauja, kartais kreipiamės į Fiodorą Dostojevskį.

— Fiodorai Michailovičia, — sakom mes jam, — tu esi beveik genijus ir dar idiotas. Tau atverti pasaulio pažinimo vartai. Pasakyk — kas yra kas?

Fiodoras Michailovičius epileptiškai susimąsto ir apsimeta, kad nežino iš kur kilęs. O tuo tarpu gliame Rusijos danguje praskrenda Nastasija Fi-

lipovna, suprask, Margarita, labai juodai apsirengęs Bulgakovas ir dar kažkokie meistrai...

— Kur jie, po velnių, lekia? — klausia armėnas Malajanas.

— Pas Uiljamą Folknerį, — sako baškiras Koto. — Vakaru kartą gerė, Nastasija pametė šluotą.

Nieko nėra pasaulyje šiurpiu kaip pametė šluota. Geriau jau prarasti Nastasiją. Nastasiją kažkodėl išgirsta šitą garsiai neįtartą apmąstymą, įsiziėdžia, ir be akcento išreikia:

— O man patinka Francas Kafka!

Iš jos balso intonacijos suprantam, kad šluotos reikia ieškoti pas Fluotą. Šluotos reikpa kaip ir yra, bet kartu su kvapu sėdi Nabokovas, Selindžeris, Markesas, Kamiu, dar kažkokie literatūros tūzai, jau gerokai pavėpę, svarstoduoti Sigitui Gedai Nobelio premija ar neduoti.

Stop! Gana to marazmo! Gal tau perkaito galva? Gal tu kilęs iš Etiopijos ar Nepalo? Nieko nepanašaus!

...Suklerės, nuo dusulio drebdamas, autobusas sustoja Panemunio miestelio aikštėje, prie tipinės parduotuvės, už kurios gražiai dega raudoniu bažnyčia, šventoriuje baltai šviečia kaštonų žvakės, ir aš neskubėdamas, užsimegęs ant peties liptpaltį, leidžiuosi žemyn gerai pažįstama gatve. Praeinu medinį tiltą per Nemunelį, jau ganėtinai nusekusi, užaugusi lūgnė, meldynais ir ajarais, pro piliakalni, kur jaunystėje iki išnaktų daužydavom tinklinio kamuolį, pro senąją pradinę mokyklą, kurioje atsėdėjau ketverius metus... Einu, mindamas minkštas vieškelio dulkes, iš abiejų šonų mane stebi Pušynėlio egles ir krūmai, vietoms išvirtę į baltakiemius beržynus. Artėju Steponių kaimo link. Anapus slenio, už mėlynų vasarojaus laukų jau matau juodojančią eglių sieną, plačiai išmestas į dangų baltalksnių viršūnės, du rau-

donų plytų trobos kaminus. Kiek sykių, ar važiuodamas autobusu, ar skrisdamas lėktuvu, ar sapnuose, ar grūdėdamasis miesto kamšalyneje esu laidojęs ir vėl laidojęs motiną ir tėvą, bet kiekvieną kartą, įžengdamas seno sodo taku į gimtąjį kiemą, krūtinėje skausmingai nudiegia: o gal? Gal tai buvo pagirių košmaras ar man pagąsdinti sukurtas videofilmas? Deja... Jau neišeina iš trobos pakrypusiu pečiu tėvas, nebėra lange raukšlėmis vagoto ir pervagoto motinos veido... Čia dabar visur švaru, tvarkinga, nugrėbstyta, nušienauta. Čia gyvena kiti žmonės. Šlama tos pačios, tik smarkiai šoktelėjusios į dangų, liepos, boluoja tas pats šulinio rentinys, ta pati grėbliais ir šakm nuramstyta tvartu siena, tos pačios trobos gonkos, kur, pasislėpęs nuo motinos, surukydavau iš tėvo nušvilptą cigaretę. Vis-kas tarytum savo vietoje, bet manęs čia niekas nebeatpažįsta. Pirmą kartą tą atotrūki pajutau, kai mirė motina. Ir visišką svetimumą, išėjus tėvui. Tėviškė pasiliko pati sau, lyg koks atvirukas sename užmirštame albume.

Gal čia ir reikėtų ieškoti pradžios? Pradžios, kurios pradžia kaip įvardinti. Visą gyvenimą buvau bausis knygų ryjkas. Bėgau į kiekvieną naują filmą. Vis kažkur lėčiau, prirašiau kalnus visokių scenarijų ir projektų, tryniau kedes darbovietėse ir nedėjavau. Mėgau draugus ir dar labiau pasidėdėjimus su jais iki paryčių. Veržiausi į tolmas keliones laivais, traukiniais ir lėktuvais.

Aš seniai nebeseiku filmų reklamoms ir neatmenu, kada paskutinį kartą buvau teatre. Knygą imu tik tokią, kurią visi išgėrė, ir kurios nežinoti yra nepatogu.

Kada atsirado toks atbukimas? Ir kur?

Atsėdžiu darbe man skirtas valandas ir maunu iš miesto. Ačiū Dieviui, jau kelinti metai gyvenu miške. Ten mažai žmonių, esu draugų nepasiekiamas ir aš jų per daug nepasigendu. Valandų valandom spoksau, kaip teka ir leidžiasi saulė, kaip švokščia kiemo kampe kupli aukštąje keturkiamienė pušis. Gal šitai aš bandau sugrąžinti vaikystės sauletekis? Bet tada tie vai-

kystės regejimai žadėjo kažkokį nepaprastą pasaulio atradimą! Štai už ano kalno, už Nemunėlio, už Šerkiūnų girios spindi man neregeti pasaulio miestai, o juose — nepaprasti žmonių gyvenimai. Ateis mano valanda, ir aš atrasiu tuos miestus ir tuos žmones. Tame laukime buvo tiek svajinguligos nuojautos ir supulingos palaimos, kad rodėsi, kai visa tai pamatysiu, plyš iš džiaugsmo širdis.

O gal toks mano aptuismas rodo senatviškumą? Tada aš čia be reikalo virkauju. Mėgstu darbą prie malkų, bet retsykiu prieš minutę padėto kirvio ieškau pusę dienos. Tada-tai.

Bet man dingojas, kad šuo pakastas visai kitur. Ar nebus taip atsitikę, kad aš to pasaulio taip ir neatradau — nei sa-vyje, nei kituose? Neatradau, o laikrodis jau skaičiuoja valandas. O jei radau, tai gal visai ne tokį, kokį įsivaizdavau? Tai kur aš tada buvau ir ką dariau? Į ką žiūrėjau?

Nesu rimtas tikintysis, ir mano kartos žmonės, manau, žino priežastis, kodėl daugelis mūsų tokie yra. Gal čia ir bus mano pažinimo spraga? Jei taip, tai dar liktų vilties. Juk proto nušvitimas pasitaiko ir senatvėje. Levas Tolstojus juk rado išeitį! Tiesa, tai buvo vis dėlto Tolstojus.

Kūrybai spygos dar nerodau. Bet čia jau atskira kalba. Kartais, kai visai išprotėju, matau didelį lygų lietuvišką lauką, gale to lauko, pačiame pakraštelyje, stovi mediniai varteliai. Štai jie prasiveria, ir droviai įeina Jonas Biliūnas, pablyškęs, baltas marškiniais, juodu kostiumu, nešinas rankoje knygų ryšulėliu. Paskui jį atseka nedidelė balta katytė... Paskui tą katytę pro vartelius (tuos vartelius aš stiebi, aišku, prozininko akimis) vienas po kito sueina Vincas Krėvė, Juozas Tumas-Vaižgantas, Ignas Šeinius, Jurgis Savickis, Marius Katiškis, Juozas Paukštėlis... Visas pulkas literatūros vyrų.

Tarp jų, be abejonės, yra ir amžinam poilsiui atkeliavęs į Lietuvą Antanas Vaičiulaitis, bet aš tikriausiai neatpažinčiau, nes jo nuotrauką pirmą kartą atsitiktinai pamaciau gal prieš trejetą metų Martyno Mažvydo bibliotekoje.

Man kažkada buvau duota suvokti: štai tavo kelias, antai jo gale, ant aukšto, stataus kalno — laimės žiburys!

Į tą kalną aš jau nelipsiu. Ir visai ne todėl, kad bijočiau paslysti. Ir ne todėl, kad neteikičiau Jonu Biliūnu.

Visi aiškiai matom: pasaulis neina geryn. Jei jau motinos degina savo vaikus krosnyse, jeigu tėvas kirviu užkapoja savo sūnus... Paskutinieji Biblijos puslapiai nebeatrodo tokie juokingi.

Ir vis dėlto. Kai išprotėjęs žiūriu į aną lietuvišką lauką, prigūžijusi garbingų vyrų, galvoje pralekia viltinga mintis: ar nevertėtų man tų vaikystės sauletekis, ežerų vandens švytėjimo, raminancio girių ošimo dar syki paieškoti šitu vyrų romanuose, apysakose, novelėse? Juk negale-tum paneigti, būna, pasitaiko, kad ir literatūra kartais pagydo. Gal neveltui sakoma: nu ko susirgai, tuo ir gydykis.

Rauda, nuo kurios nepalengvėja

Rimantas Šavelis

Gal vakaras, bet jau ne diena. Pušų viršūnėse siaudžia vėjas, kurį matau, bet negirdžiu. Už sodo tvoros gyvena kaimynas. Pasibeldžiu. Kaimynas plačiai atidaro duris, nes ateidamas kartais šį bei tą atsinešu.

— Man yra labai blogai, — sakau. Ir tai yra ne žodžiai, o širdies atvėrimas.

— O man, žinok, yra gerai, — saujoje ritinėdamas duonos trupinius, sako kaimynas.

Prieš šešerius metus jį paliko žmona, paliovė lankyti ir dukra. Gyvena kaip vienišius vilkas ir pūgų siautime, ir obelų žydėjime.

Ir jam yra gerai.

Manęs dar nepaliko žmona, atvažiuoja sūnūs, vienas automobilis, kitas — dviračiai, kuri netrukus kažkokio tipai pavogs. Kartais žodžiu, kartais reikšmingais nutylėjimais paprašo pinigų, kurių kaip tyčia neturiu.

Ir man vis tiek yra blogai. Dar ne rytas, bet jau ne naktis. Anapus trobos sienų, miško tankmėje, muša spar-

nais paukštis, kurio nematau, bet jį girdžiu.

Atšlubuoja kaimynas iš greitimo sodo. Basas, savaitę nesiskutęs, šlapias. Šalia tipena jo alkanas šuo.

— Rimai, man labai bloga. Būk žmogus, išvairuok tris litus.

— Neturiu. Pats matei, užvakar išvežiau tuščius alaus butelius.

Kaimynas žiūri į mane, bet negirdi.

— Tris litus. Man labai bloga.

— Ir man, pasakysiu, negeriau.

— Aš, mirsiu. Nors du litus.

— Nėra. Ir kaimynai neturi, — apsidraudžiu.

Žmogus akys dega mėlyna nevilting.

— Du litus. Daugiau neprašau.

— Eik velniop!

Jis apsiuka ir vis toks pat basas nušlubuoja sodo gilumon. Po pusvalandžio grįžta.

— Rimai, būk žmogus. Du litus.

Įkišu ranką kišenėn ir sugraibau tuos du litus. Taip

Rimantas Šavelis.

Joana Vaičiulaitienė.

Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus A. ir P. Galaunių namai Kaune, Vydūno al. 2. Nuotr. R. Ropytės

Muziejus yra gražiausių sielos apraiškų išdinė

1927 m. straipsnyje „Tautos muziejaus reikalai“ šią mintį parašė plačių pažiūrų žmogus Paulius Galaunė (1890-1988), savo gyvenimą pašventęs Lietuvos kultūrinio paveldo išsaugojimui, meno vertybių propagavimui, visuomenės švietimui. Pagrindinė P. Galaunės veiklos sritis laikytina muziejinkystė, tačiau grafika, menotyra, pedagogika, publicistika, bibliofilija bei meno kūrinių kolekcionavimas tolygiai papildė pirmąjį svarbiais ir reikšmingais P. Galaunės darbais.

1921 m. gruodžio 14 d. Lietuvos Steigiamasis Seimas priėmė M. K. Čiurlionio galerijos įkūrimo įstatymą. 1924 m. P. Galaunė pradėjo sekmingai vadovauti šiai galerijai, kuri ilgiamui peraugo į reprezentacinį kultūros bei meno centrą. 25 metus jis visapusiškai rūpinosi mūsų tautos genijaus M. K. Čiurlionio dailės ir muzikos kūrybiniu palikimu, kaupė unikalius lietuvių liaudies meno ir profesionalios dailės eksponatus, populiarino juos savam krašte ir svetur, skatino jaunas menininkus novatoriškai kūrybai. Toliauregiška įžvalga į ateitį igalino P. Galaunę sukurti mokslinę metodiką bei muziejinio darbo pagrindus, kuriais remiamasi ir šandien. 1949 m. P. Galaunė už sovietinę ideologiją neatitinkantis pažūras atleistas iš muziejaus direktoriaus pareigų, nors šiai įstaigai buvo reikalingas. Vėliau jis dalyvavo muziejaus veikloje kaip kompetentingas konsultantas, muziejaus išplėstinės tarybos, įvairių komisijų narys.

Kryptingas iškilios asmenybės gyvenimo kelias išsamiai ir gana objektyviai — kiek leido sovietinės cenzūros normos — aptartas dailėtyrininkės Zitos Žemaitytės, buvusios P. Galaunės studentės, 1988 m. išleistoje monografijoje *Paulius Galaunė*. Šiame straipsnyje norėtume supažindinti su namais, kuriuose pagarbai įamžintas ne tik P. Galaunės, bet ir kitų, Lietuvai daug nusipelnusių žmonių atminimas.

1996 m. gruodžio 14 d. Valstybiniam (nuo 1997 m. Nacionaliniam) M. K. Čiurlionio dailės muziejui švenčiant 75-erių metų jubiliejų, Ažuolyno parko pakraštyje, Vydūno alėja 2, visuomenei duris atvėrė memorialinis muziejus — Adelės ir Pauliaus Galaunių namai. 1932 m. pagal ar-

chitekto Arno Funko (1898-1957) projektą už Galaunių šeimos lėšas pastatytas namas turi sudėtingą istoriją. Pirmame namo aukšte įsikūrė šeimininkai, o antrajame 1933-40 m. gyveno 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės akto signataras ir diplomatas Kazys Bizauskas (1893-1941) su šeima. Nuo to laiko šiuose namuose lankydavosi dailininkai, teatralai bei kiti mokslo ir kultūros žmonės. 1940 m. bolševikams okupavus Lietuvą, A. ir P. Galaunių namas buvo nacionalizuotas. Jame apsigyveno Raudonosios armijos kariai su šeimomis, kurias netrukus pakeitė naciai. Pokario metais namas priklausė įvairioms žinyboms ir įstaigoms, jame buvo įsikūrusios kelios gyventojų šeimos. Susidarius nepalankioms sąlygoms, P. Galaunė buvo priverstas prašyti mainais skirti butą kitur. Tai buvo padaryta 1971 m. rudenį, išskeldinant jį su žmona į butą V. Majakovskio (dabar I. Kanto) gatvėje. Kurį laiką tikruosius šeimininkus priminė tik memorialinės lentos, pritvirtintos prie fasadinės namo sienos.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, namas grąžintas teisėtoms įpėdinėms. 1992 m. žmona Kazimiera Galaunienė bei A. ir P. Galaunių dukra Dalia Kaupienė-Augūnienė, gyvenanti JAV, dovanojo ji

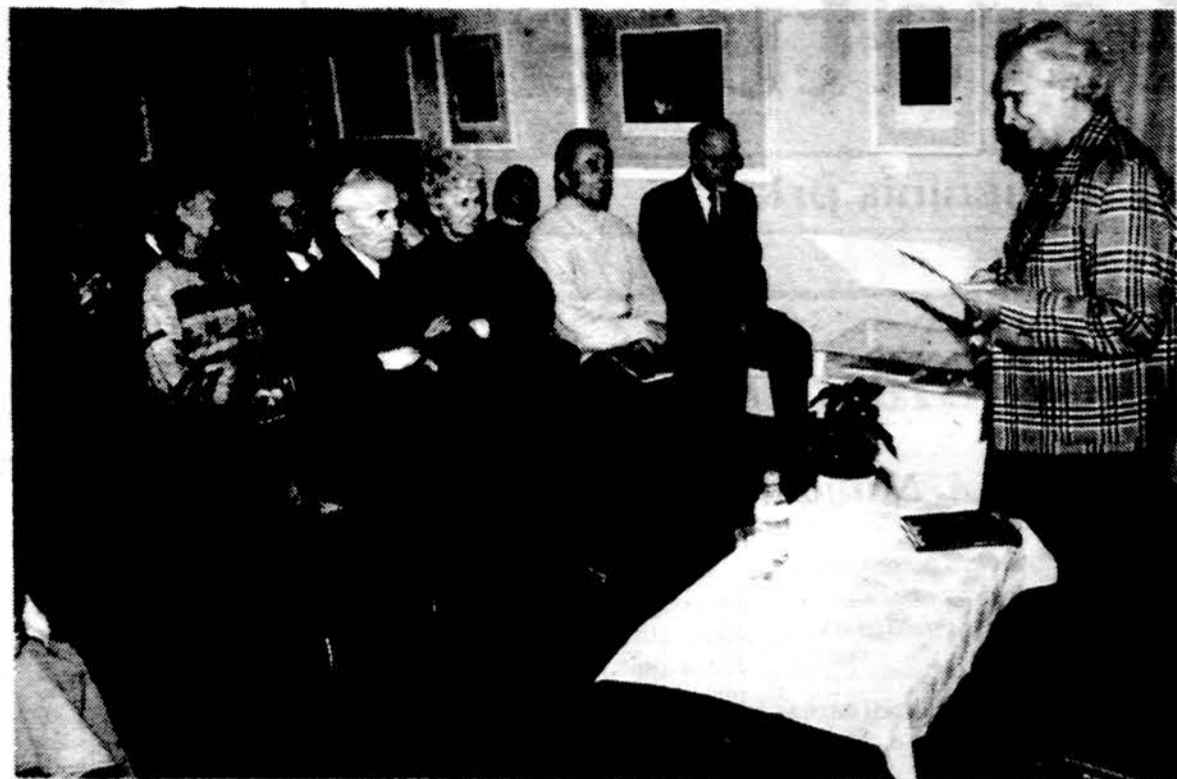

A. ir P. Galaunių namuose dainuoja Muzikos akademijos Kauno fakulteto D. Vėbros dainavimo klasės diplomantė Jurgita Zeniauskytė, akompanuoja Dainius Kepežinskas. Nuotr. Rimantės Ropytės

Valstybiniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui su 1,586 kv. m. žemės sklypu, pasilikdamos butą šeimai III aukšte. Tokiu būdu siekta išsaugoti A. ir P. Galaunių kultūrinį palikimą: biblioteką, grafikos, ekslibrių nuotraukų, rankraščių rinkinius, asmeninius daiktus kaip atskirą, neliečiamą ir nedalijamą vienietą, kuris būtų naudojamas Lietuvos kultūrai toliau ugdyti.

1994 m. rudenį prie valstybinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus buvo įkurta Visuomeninė Galaunių namų globos taryba. Ji talkino muziejui įrengiant A. ir P. Galaunių namus; kreipdamasi į įvairias Lietuvos ir kitų šalių įstaigas, organizacijas, fondus, taip pat ir į mūsų išsiviję, stengėsi prisidėti telkiant šiam tikslui lėšas. Taryba, susirenkanti kiekvieną pavasarį, rūpinasi A. ir P. Galaunių kultūrinio palikimo saugojimo sąlygomis, tarpininkauja restauravimo įstaigose dėl ekspozicijai reikiamų meno vertybių restauravimo. Be to, ji teikia metodinius patarimus, ruošiant ekspozicijas ir parodas, moksliai tvarkant ir propaguojant šį palikimą.

Trečiosios veiklos metus įpusėję Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus A. ir P. Galaunių namai prasmingai įsitvirtina tarp Lietuvos kultūrinio paveldo. Jaukioje, gilios kultūros ir meno tradicijomis alsuojančioje, aplinkoje vyksta įvairaus pobūdžio renginiai, kuriais siekiama sustiprinti šiandienos sąsajas su reikšminga praeimi. Dvie-

Paulius Galaunė *Likimo duota*. Muziejinko novelių sutiktuvės A. ir P. Galaunių namuose Kaune. Kalba Kazimiera Galaunienė; sėdi I eil. iš dešinės; „Varpo“ leidyklos redaktorius Juozas Kundrotas, jos direktorius Povilas Kaunas ir kiti svečiai. Nuotr. Audriaus Kapočiaus

juose muziejaus aukštuose įrengtos ekspozicijos kasdien, išskyrus savaitgalius, laukia ekskursijų ir pavienių lankytojų. Pirmame aukšte, buvusioje svetainėje, eksponuojamos fotografijos mena spalvingą A. ir P. Galaunių biografiją. Greta — autentiškai atkurtas mūsų operos pradininkės, chorvedės, muzikos pedagogės Adelės Nezabitauskaitės-Galaunienės (1895-1962) memorialinis kambarys — salonas. Apie 20 pagrindinių vaidmenų 1920-31 m. Operos vaidykoje (dabar Kauno muzikinis teatras) sukūrusi solistė čia repetuodavo, koncertuodavo kartu su draugais ir kitų dailininkų sukurti ekslibriai. Paulius Galaunė buvo pats pirmasis XX amžiaus lietuvių grafikas, pradėjęs atkurti mūsų dailės ekslibrių tradiciją. Jis pats kūrė, kitus skatino kurti knygos ženklus, juos tyrinėjo ir kolekcionavo. Darbo kabinete tarp knygų, paveikslų, skulptūrų, susietų su jo moksline veikla, pomėgiais, žmonėmis, P. Galaunė praleido daug valandų, ruošdamasis paskaitoms, skirtoms studentams ir visuomenei; rašydamas mokslines kūrinius fortepijonu, gitara, kitais muzikos instrumentais ar vokalu, lavina sceninius igūdžius, išbandė save prieš tarptautinius konkursus, džiugina susirinkusius klausytojus.

Profesionalūs muzikai, dėstytojai ir mokytojai — Rita Preikšaitė, Raminta Neverdauskaitė, Jūratė Šleinytė-Vosyliene, Inga Raginienė, Dainius Kepežinskas ir kiti — taip pat nepraleidžia progos užvaldyti darnios muzikos garsais A. ir P. Galaunių namų erdves, užburti publikos sielas.

Šalia muzikos atlikejų dvasinga salono atmosfera traukia ir poezijos kūrėjus. Adelei ir Pauliui Galaunėms esant gyviems, čia pat skambėjo jų mėgstama poezija (Jurgio Baltrušaičio, Adomo Mickevičiaus, rusų poetų lyrika), pasisvečiuoti užsukdavo poetas Faustas Kirša, rašytojai Balys Sruoga, Vincas Krėvė ir kiti intelektualai. Per keletą pastarųjų metų A. Galaunienės salone įvyko kelios literatūrinės popietės, kuriose lyrikos mūza kalbino poetės Dalia Saukaitytė ir Dalia Teišerskytė, „žodinės terapijos seansą“ pravedė poetės — rašytojos Anastazija Kanoverskytė-Sučylienė ir Jūratė Sučylaitė.

P. Galaunės darbo kambaryje ir antrame aukšte įrengtoje XX a. pirmosios pusės Lietuvos knygų grafikos ekspozicijoje dėmesys sutelktas knygai. Kabineto spintoje, spintelėse, lentynose sukaupta gausi ir vertinga biblioteka, turinti per 12 tūkst. spaudos

vienetų. Aistringas bibliofilas stengėsi įsigyti tuos leidinius, kurie vienai ar kitaip buvo susiję su Lietuva, teikė žinių apie jos praeitį, kultūrą, meną, jo atskiras šakas. Gausumu ypač pasižymi muziejinkystės tema rinkti leidiniai (apie 1,000), nemažai yra ir grožinės literatūros. Dauge lyje knygų įklijuoti Pauliaus Galaunės, Mstislavo Dobuzinskio (1875-1975), Antano Tamošaičio, latvių grafiko Pelegrino Upyčio (1899-1989) ir kitų dailininkų sukurti ekslibriai. Paulius Galaunė buvo pats pirmasis XX amžiaus lietuvių grafikas, pradėjęs atkurti mūsų dailės ekslibrių tradiciją. Jis pats kūrė, kitus skatino kurti knygos ženklus, juos tyrinėjo ir kolekcionavo. Darbo kabinete tarp knygų, paveikslų, skulptūrų, susietų su jo moksline veikla, pomėgiais, žmonėmis, P. Galaunė praleido daug valandų, ruošdamasis paskaitoms, skirtoms studentams ir visuomenei; rašydamas mokslines kūrinius fortepijonu, gitara, kitais muzikos instrumentais ar vokalu, lavina sceninius igūdžius, išbandė save prieš tarptautinius konkursus, džiugina susirinkusius klausytojus.

XX a. pirmosios pusės Lietuvos knygų grafiką pristatančioje ekspozicijoje pateikta dalis P. Galaunės kūrinių, 1911 m. P. Galaunė įsijungė į dailininkų gretas, dalyvavo

Penktojoje, Septintojoje ir Aštuntojoje lietuvių dailės parodose. Dailininkas kūrė atvirukus, iliustracijas, knygų viršelius, atsklandas ir užsklandas.

Pagarba knygai, noras ją matyti estetiškai apipavidalintą, kokybiškai išleistą, 1930 m. paskatino bendraminčius Paulių Galaunę, Mariją Mašiotaitę-Urbsienę (1895-1959), Vytautą Steponaitį įkurti XXVII knygos mėgėjų draugiją. Draugijos nariai domėjosi knygų istorija, skaitė paskaitas, spausdino straipsnius, užsiėmė leidyba. Bibliofilų lietuviška knyga skynėsi kelią į tarptautinį pripažinimą. 1937 m. XXVII knygos mėgėjų draugija su savo leidiniais dalyvavo Paryžiaus pasaulinėje moderniojo meno ir technikos parodoje, kur buvo pagerbta aukščiausiu veiklos įvertinimu. Lietuvos knygų grafikos kambaryje eksponuojamos paskaitų knygelės, laimėjusių didįjį prizą ir aukso medalių, iliustracijos, kurias sukūrė dailininkai Viktoras Petravičius (1906-1989) ir Mečislovas Bulaka (1907-1994).

A. ir P. Galaunių namuose ir šandien išskirtinis dėmesys teikiamas knygai. Nemažą dalį muziejaus renginių sudaro knygų pristatymai, kurių metu skaitomi pranešimai, autoriai ir leidėjai atsakina į auditorijos klausimus, galima

įsigyti naujų leidinių. Minint žymaus lietuvių kultūros puoselėtojo, tapytojo ir grafiko prof. Adomo Varno (1879-1979) 120-ąsias gimimo metines, autorė Z. Žemaitytė pristatė 1998 m. „Baltų lankų“ išleistą monografiją *Adomas Varnas*.

Kultūros darbuotojai džiugiai sutiko 1998 m. pakartotinai „Varpo“ leidyklos išleistas, papildytas P. Galaunės *Muziejinko novelės* nauju pavadinimu *Likimo duota*. Knygoje išsakytos profesionalaus muziejinko ilgametė patirtimi ir žiniomis patikrintos mintys apie meno ir kultūros vertybių paiešką, kolekcionavimą, jų tyrinėjimą ir saugojimą.

Muziejaus veiklą papildė jau tradiciniu tapęs renginys — Pauliaus Galaunės skaitymai. 1997 m. sausio 24 d., P. Galaunės gimtadienio išvakarėse, Lietuvos meno istorikų draugijos, jos pirmininkės dr. Ingridos Korsakaitės ir Kazimieros Galaunienės iniciatyva įvyko pirmieji skaitymai, kuriems buvo paruošti pranešimai architektūros ir dailės istorijos temomis. Šiame įvykiuose P. Galaunės skaitymuose pastebėta, kad auga ne tik prelegentų, bet ir susidomėjusių renginiu asmenų skaičius.

A. ir P. Galaunių namuose dažnai vyksta kultūros bei meno veikėjų jubiliejinių sukaikių minėjimai. Tarp pastarųjų laikotarpiu reikšmingesnių renginių išskirtinas įvykis Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjo Kazio Bizausko 105-ųjų gimimo metinių minėjimas. Ta proga greta jo memorialinio kambario esančioje patalpoje buvo surengta lenkų dailiniko Mečislovo Barvickio (Mieczyslaw Barwicki, XIX a. pabaiga — XX a. pradžia) legendinių ir istorinių Lietuvos kunigaikščių piešinių, kuriuos K. Bizauskas 1940 m. dovanojo Valstybiniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui, paroda. Svarbi didžiojo poeto Adomo Mickevičiaus (1798-1855) 200-ųjų gimimo metinių sukaktis pažymėta, atidarant grafikos parodą „Adomas Mickevičius — Pauliaus Galaunės rinkinioose“ bei organizuojant paskaitų ciklą apie jo asmenybę ir kūrybą.

Vaida Sirvydaitė

Lietuviška šeimyna Aukštaitijoje 1997 m. Nuotr. Antano Sutkaus

Los Angeles jaunimo ansamblio „Spindulio“ auksinė sukaktis

Šiais, 1999 metais, birželio 27 d. erdvoje Hollywood Palladium salėje, ne vien tik „Spindulys“, bet beveik visas Pietinės Kalifornijos lietuvių telkinys šventė ansamblio veiklos 50-tąjį jubiliejų. Sunku būtų surasti šeimą, kuri neturėjo ar neturi bent vieno „spindulio“ ar „spinduliuko“.

Arti 200 įvairaus amžiaus šokėjų ir dainininkų, Br. Budriūno „Ei, jaunyste“ maršo garsų lydimi, atvygiavo į salę, žiūrovų garsiais plojimais sutinkami. Po velniavų įnešimo, sugiedoti JAV, Kanados ir Lietuvos himnai. Šventę atidarė A. Nelsienė, LB Vakarų apylinkės pirmininkė, trumpu žodžiu pasveikinusi „Spindulį“ ir jo svečius: ansamblių „Gintara“ iš Toronto ir „Grandis“ iš Čikagos. Sveikino ir Lietuvos gen. konsulas V. Čekanauskas.

Šia nekasdienine proga, iš Lietuvos prezidento Valdo Adamkaus gautas sveikinimas (idėtas į programą) baigiamas: „Telydi, kiekviena iš jūsų, žiūrovų šypsenos ir gražūs žodžiai. Tegu dar ilgas metus gyvuoja „Spindulio“ ansamblis mūsų visų džiaugsmui“.

Tikrai džiugu, kad po 50 metų, iš mažos, 13 šokėjų grupės, išaugo didžiulis ansamblis. Tenka džiaugtis programos dainų ir šokių, bei dalyvių gausa; jų amžiaus įvairumu, — nuo mažiliukų „spinduliukų“ iki jų tėvų.

Programą pradėjo Šv. Kazimiero parapiljos choras, diriguojamas V. Ralio, ir Jono Aro orkestras tradicine ansamblio daina „Šiandien mūsų šventė“ (ž. Bern. Brazdionio, muz. Br. Budriūno). Po „Spindulio“ sušoktos „Kepurinės“, pasi-

rodė lituanistinės mokyklos mokiniai „Spinduliukai“ su daina „Gintareliai“, ž. P. Lemberto, muz. G. Gudauskienės ir 3 šokiais. Toliau „Spindulys“ su 3 šokiais ir liaudies daina „Tylus vakars“; Čikagos „Grandis“ su šokiais „Žolynėlis“, „Gailingis“ ir „Paplėstuodegis“, Toronto „Gintaras“ su šokiais „Mano protėvių žemė“, „Žalnierukas“ ir „Kupuolinis“. Pirmoji programos dalis užbaigta „Spindulio“ ir svečių bendru „Malūnu“.

Žiūrovai džiaugėsi jaunimo gausa gražiais šokėjų įėjimais ir sklandžiais išėjimais, ko praecyje ne kartą pasigedome. Ypač įspūdingas „Malūno“ išėjimas, kai į visas puses „sparnai“ grakščiai išsisuko...

Antroji dalis pradėta „Spinduliu“ atmintina daina „Kur giria žaliuoja“ ir „Spindulio“ keturių kartų (nuo „Spinduliukų“ iki veteranų) šokių „Motinėle, obelėle“ sekė dar 8-ni šokiai ir pagaliau paskutinis — „Suktinis“, kuriame sukosi visi šokėjai. Programą pravedė Audra Nelsaitė-Narbutienė.

Iš abiejų pusių scenos įrengti nedideli ekranai, kuriuose kalbų ar dainų metu, buvo rodomos begarsės vaizduotės, — vaizdinė ansamblio istorija iš praėjusių švenčių. Buvo tikrai įdomu visiems prisiminti jaunystę. Ta naujovė įnešta Aloyzo Razučio šios srities specialisto, vaizduotės parūpino Paulius Jasiukonis.

Jubiliejaus proga jaunimas išleido gražiai paruoštą ir įdomią programą-leidinėli, su žiupsneliais iš praecy, svarbesniais įvykiais ansamblio gyvenime. Kai dar ne per se-

niausiai mes, gerokai subrendusio amžiaus lietuviai, dejavom, kas bus po mūsų, kas rūpinsis mūsų spauda ir t.t., po šio jaunimo leidinio, galim liautis rūpintis, jaunimas įrodė, kad moka ne tik šokti ir dainuoti, bet sugeba ir rašyti. Pasinaudodamas naujomis techniškomis priemonėmis programą suredagavo labai patraukliai ir įdomiai. Viršeliuis piešė Rasa Matulaitytė Hendrickson.

Šventės programą-leidinėli paruošė: Valerija Baltušienė, Dana Dabšienė, Rasa Matulaitytė-Hendrickson, Regina Polikaitienė, Danguolė Varnienė. Redagavo: Linas Polikaitis, Tadas Dabšys, Leonas Vaitaitis.

Didžiausia padėka už šios šventės pasisekimą tenka Danguolei Razutytei-Varnienei, kuri sugebėjo įtraukti jaunimą į darnų darbą, pasitikėjo jų sugebėjimais, pavedė jiems daug pareigų, kurias jie puikiai atliko. Daug darbo idėjo LB „Spindulio“ šokių mokytojais: Dana Augutė-Scola, Daiva Grižė-Jurgelevičienė, Sigita Barysienė, Daina Žemaitaitytė, Jonas Buzėnas.

50 metų jubiliejinės šventės rengimo komiteto pirmininkai: Tadas Dabšys, Linas Polikaitis. Komiteto nariai: Rasa Matulaitytė-Hendrickson, Aloy-

zas Razutis, Kristina Dudot, Algis Mikuckis, Marytė Šepikaitė, Auris Jarašūnas, Audra Reivydiene, Leonas Vaitaitis.

Žiūrovų tarpe buvo ir amerikiečių, kurie zavėjosi mūsų tautiniais drabužiais, tautiniais šokiais, dainomis. Stebėjosi, kad jaunimas laisvalaikį atiduoda kilniam tikslui — tradicijų, lietuviybės išlaikymui. Nustebo, sužinoję, kad ansamblių tarpe be jaunilių ir mažiliukų „spinduliukų“ (Lit. mokyklos mokinių) yra ir aukštąjį mokslą baigusiu: advokatu, inžinieriu ir kt., kad visi dirba „tėvynės labui“, be atlyginimo.

„Spindulio“ inašą į Amerikos lietuvių kultūrinį gyvenimą vertina ir šio jubiliejaus proga raštu sveikina: vysk. P. A. Baltakis, OFM, Stasys Sakalauskas, Lietuvos ambasadorius, Lietuvių tautinių šokių institutas.

Didžiojuojames ansambliu ir vertiname jį ir mes, Los Angeles lietuviai, remiame aukomis, gausiai lankomes į renginius. Laukiame, kad „Spindulį“, jo vadovę Danguolę Razutyte-Varnienę ir jų darbus, lietuviybės išlaikymui, įvertintų, ir pagerbtų pažymėjimu Lietuvos valdžia ar Amerikos didžiosios lietuvių organizacijos.

Valerija Baltušienė

Jungtinis choras „Spindulio“ 50 metų sukaktuvinėje šventėje.

Spindulietės šoka „Trapuką“.

Visi „Spindulio“ sukaktuvinės šventės dalyviai buvo „išukti“ į paskutinį programos ratą. Šventę vyko Hollywood Palladium salėje.

Los Angeles jaunimo ansamblio „Spindulio“ 50 metų sukakties šventės vadovai. Iš kairės: „Spindulio“ vadovė Danguolė Varnienė, muz. Viktoras Ralys, Rita Karasiejienė ir Juozas Karasiejus „Gintaro“ vadovai iš Toronto, Kanados, Violeta Fabianovich „Grandies“ vadovė iš Čikagos.

LB Los Angeles jaunimo ansamblio merginos šoka „Blezingele“ jubiliejinėje „Spindulio“ šventėje.

ČEKŲ SKULPTŪRA EUROPOS PARKE

Balandžio 1 d. kultūros ministras Saulius Šaltenis susitiko su Čekijos Respublikos ambasadoriumi Štefanu Fule. Susitikimo metu buvo aptartos bendradarbiavimo galimybės, ambasadorius papasakojo, kaip Čekija propaguoja savo kultūrą užsienio šalyse. Šiam tikslui nemažą finansavimą gauna vienas iš Čekijos Respublikos užsienio reikalų ministerijos departamentų, taip pat visos pasiuntinybės. Be to, Čekijoje yra ir savarankiškos institucijos, kurios taip pat užsiima kultūros propagavimu bei Čekijos įvaizdžio per kultūrą formavimu.

Buvo aptarti kultūriniai projektai — Lietuvoje, dalyvaujant lietuvių menininkams, ruošiamasi atgaivinti čekų operą, žymus čekų skulptorius prof. Aleš Veselį ruošiasi Europos parkui Vilniuje dovanoti savo skulptūrą. Čekai planuoja rengti įvairius kultūros renginius ne tik Vilniuje, bet ir kituose Lietuvos miestuose.

Kultūros ministras Saulius Šaltenis domėjosi čekų dragijų Lietuvoje veikla, siūlė jauniems čekams vaziuoti į Lietuvą mokytis lietuvių kalbos, versti lietuviškas knygas į čekų kalbą.

„K.G.“, 1999, Nr. 11

Parodoje — išeivijos keliai

Lietuvos nacionaliniame muziejuje Vilniuje įrengta didelė ilgalaikė ekspozicija „Lietuvos tremtys“. Joje rodomi dokumentai, fotografijos, daiktai byloja apie Lietuvai skaudžius tremčių etapus. Vienas jų — nuo 1794 metų sukilimo iki nepriklausomybės atgavimo 1918 metais. Kitas prasidėjo, kai Sovietų Sąjunga okupavo Baltijos valstybes ir baigėsi tik po Stalino mirties. Aišku — areštai vyko ir vėliau, bet masinių tremčių nebebuvo.

Parodoje yra keli stendai, skirti taip pat tremtims pripažįstamam Lietuvos išeivijos vokiškajam pokariniam laikotarpiui — metams, praleistiems perkeltųjų asmenų stovyklose (D.P.). Paroda primena ir tai, jog birželio 14-oji — trijų Baltijos valstybių tremčių diena pirmą kartą buvo paminėta 1946 m. Špakenberge Vokietijoje. Dauguma eksponatų dovanoti žmonių, gyvenančių svetimos šalyse. Kai kurie jau grįžę į tėvynę.

Išeivijos ekspozicija prasideda garsaus, 1940 metais įsteigto ansamblio „Čiurlionis“ (vadovas Alfonsas Mikulskis) vokiškojo periodo veikla. Sužinome, kad dauguma ansamblių 1944 metais pasitraukė į Vieną, kur pateko į bombardavimus. Vėliau ansambliis — surengė įvairiose Vokietijos miestuose apie 400 koncertų. Alfonso Mikulskio žmona, Ona Mikulskienė po vyro mirties grįžo gyventi į Lietuvą ir padovanojo muziejui visą ansamblio archyvą. Dalį jo galima pamatyti šioje parodoje. Tai kanklės, kuriomis skambino pati O. Mikulskienė, vyro sumeistrata birbynė, net vadinamoji Aukso knyga, kurion surašyti geri ansamblio darbai, koncertų programos, klausytojų atsiliepimai. Gyvendama Lietuvoje Ona Mikulskienė, nors ir būdama solidaus amžiaus, neatsisako dalyvauti susitikimuose su žmonėmis, pati kviečia ir pobūvius gimines, kultūra besidominčius pažįstamus ir nepažįstamus. Lietuva dėkinga šiai šviesiai moteriai už jos gražią veiklą ir dovanotą kolekciją.

Viena žinoma fotomenininko išeivio Vytauto Augustino nuotrauka taip ir pavadinta „Paskutiniai pietūs Lietuvoje, prieš pasitraukiant į Vakarus“ (1944 liepa). Po tėviškės mūdžiū susėdę artimieji glau-

dziasi vienas prie kito, lyg stengdamiesi išvengti artėjančio išsiskyrimo ir nežinios. Ši fotografija pradeda parodos pasakojimą apie pasitraukimo dienas ir jų sunkumus. Kita V. Augustino fotografija vaizduoja jau Vokietijos keliais dardančius lietuvių vežimus, moteris su vaikais ant rankų, laukiantis svetimo prieglobstio. Toliau keletos fotografijų fotografuoti gyvenimo vaizdai: lietuviai minintys Vasario 16-ąją Fišbake (1945 m.), pirmosios lietuviškos pradinės mokyklos prie Hamburgo mokiniai, Pabaltijo universiteto profesūra ir studentai Pineberge, pirmasis lietuvių choras, vadovaujamas V. Verikaičio, jau minėtas ansambliis „Čiurlionis“ prieš koncertą Diorferdene ir daug kitų įsimintinų momentų.

Eidamas nuo stendo prie stendo, tarytum vaikštai išeivijos tremties keliais tą neilgą pokario tarpsnį. Kaip skelbia didelis, gražiai iliustruotas parodos katalogas, po karo Vokietijos perkeltųjų asmenų stovyklose liko apie 60,000 lietuvių — tremtinių. Prasidėjo aktyvios veiklos laikotarpis, Berlyne Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas pripažįstamas aukščiausia lietuvių valdžia užsienyje. Kuriasi, 1946 m. oficialiai įteisinta Tremtinių Bendruomenė, steigiamos mokyklos, reikiama kūrybinė inteligentija. Visa tai apžvelgiama ekspozicijoje. Yra fotografijų, dokumentų, leidinių apie 1949 m. VLIKo paskelbtą Lietuvių Chartą ir Laikinosios Pasaulio Lietuvių bendruomenės nuostatą, pagal kuriuos lietuviai pradeda kurtis ir bendruomenes įvairiose šalyse. Balio Gaidžiūno dovanotose fotografijose užfiksuoti VLIKo, Lietuvių Tremtinių Bendruomenės susirinkimų momentai. Yra kunigo Mykolo Krupavičiaus, vadovavusio VLIKui dešimt metų, nuotrauka. To meto fotografai įamžino ir pirmuosius lietuvių atsiveikimus su Vokietija, jau išvykstant į Australiją, Kanadą, JAV ir kitur. Žmonių veiduose jau daugiau tikėjimo ateitimi, daugiau vilties.

Kaip papasakojo minimą parodos skyrių globojanti, senokai šituo išeivijos tremties tarpsniu besidominti, muziejaus istorikė Irena Mikulskienė, dauguma eksponatų, daiktų — tai brangios žmonių relikvijų. Daugumą jų dova-

Povilas Puzinas. „Rudens peizažas“. 1943.

Laikas pasakyti tiesą

Austra Puzinienė

Prieš kiek laiko *Draugo* laišku skyriuje buvo išspausdintas Domo Adomaičio laiškas („Kada baigsis visuomenės klaidinimas dėl dail. P. Puzino paveikslų“, 1998.12.18), kuriame komentuojamas gruodžio 5 d. *Draugo* šeštadieniniame priede spausdintas pripažįstamas aukščiausia lietuvių valdžia užsienyje. Kuriasi, 1946 m. oficialiai įteisinta Tremtinių Bendruomenė, steigiamos mokyklos, reikiama kūrybinė inteligentija. Visa tai apžvelgiama ekspozicijoje. Yra fotografijų, dokumentų, leidinių apie 1949 m. VLIKo paskelbtą Lietuvių Chartą ir Laikinosios Pasaulio Lietuvių bendruomenės nuostatą, pagal kuriuos lietuviai pradeda kurtis ir bendruomenes įvairiose šalyse. Balio Gaidžiūno dovanotose fotografijose užfiksuoti VLIKo, Lietuvių Tremtinių Bendruomenės susirinkimų momentai. Yra kunigo Mykolo Krupavičiaus, vadovavusio VLIKui dešimt metų, nuotrauka. To meto fotografai įamžino ir pirmuosius lietuvių atsiveikimus su Vokietija, jau išvykstant į Australiją, Kanadą, JAV ir kitur. Žmonių veiduose jau daugiau tikėjimo ateitimi, daugiau vilties.

nojo JAV ir kitų šalių lietuviai, kuriems Lietuvos Nacionalinis muziejus labai dėkingas už supratimą, kad tokie daiktai turi būti saugomi Lietuvoje. Tie, kurie šitokias relikvijas tebe laiko namuose, kviečiami pasitikėti Lietuvos muziejininkais ir perduoti savo kolekcijas.

Irena Mikulskienė mini į Lietuvą grįžusius ir gausias kolekcijas muziejui perdavusius: Oną Mikulskienę, Vytautą Augustiną, dėkoja dr. Mildai Budrienei, gyvenančiai JAV, Jurgiui Gimbutui ir daugeliui kitų užsienio lietuvių. Gaila, kad kai kurios dovanos gaunamos jau po jų savininkų mirties. Fotografijos būna be parašų, negatyvai taip pat. Tokiu atveju istorikams nelengva išsiaiškinti vardus, pavardes, įvykių laiką ar vietą.

Jadvyga Godunavičienė

Paskutiniai pietūs tėviškėje 1944 m. liepos mėnesį, prieš pasitraukiant į Vakarus. Iš dešinės pirmasis — fotografas Vytautas Augustinas.

vegiau reaguoti į netikslią informaciją apie paveikslų istoriją, bet, kadangi jos buvo pakartotos, noriu pasisakyti.

Povilas buvo palikęs testamentus. 1958 m. vasario 26 d. Atrasis testamentas, sudarytas 1966 m. kovo 28 d., patvirtina tą patį dail. Povilo Puzino nuosprendį. Be to, trys Povilo draugai — dailininkai — parašė liudijimus, kad Povilas palieka visus savo paveikslus ir visa kita man. Tie dokumentai buvo notarizuoti. Tad D. Adomaičio tvirtinimas, kad nebuvo palikta testamentų, netikslus. Konsulas dr. Petras Dauzvardis žinojo apie testamentus, dail. Kolba žinojo ir pakartotinai manęs prašė, kad atsisakytiau savo teisių ir padėčiau Čiurlionio galerijai gauti Povilo paveikslus.

Aš juo pasitikėjau, nes jis visada vartojo Čiurlionio galerijos, 5620 S. Claremont, Chicago, IL, adresą. Tik vėliau sužinojau apie iškilusią kontroversiją. Taip pat pabrėžiu, kad nebuvo suruoštos jokios varžytinės. Norėdama padėti galerijai išgyti Povilo paveikslus, turėjau daug didelių asmeninių išlaidų, didesnių negu Čiurlionio galerija. Užmokėjau advokatui, kuris padėjo gauti paveikslus, reikėjo sumokėti „estate“ mokesčius ir valstybės administratoriui. Advokatas sakė, kad paveikslų gavimas tiek ilgai užtruko, nes Čiurlionio galerija neturėjo jokio įrodymo, tik affidavitus.

D. Adomaitis nepriklausė Povilo draugų rateliui, tai jis nieko nežinojo apie mūsų gyvenimą ir planus. Povilas ir aš viską darėm kartu. Aš gyvenau kartu su Povilu, jis piešė mano portretus New Yorke (ant paveikslų yra pažymėtos piešimo datos), mes važiuavom atostogų į Kanadą. Į Povilo mylimą pajūrį ir kitur. Kalifornijoje gyveno mano brolis. Jis turėjo namus ir kitą nuosavybę, tai ten ir sustojom. Šiuos dalykus rašau, norėdama paneigti tai, ką Adomaitis rašė tame laiške.

Mano svajonė buvo dovanoti anuos Povilo paveikslus Lietuvos ir Latvijos valstybinams muziejams. Norėjau, kad meno mėgėjai abiejuose šiuose kraštuose galėtų džiaugtis ir pamatyti, koks puikus dailininkas buvo Povilas Puzinas. Pagaliau galėjau tai padaryti

suruošose parodose Vilniuje ir Panevėžyje, kur buvo išstatyta 30 paveikslų, tarp kitų mano dovanotų. Buvo planuota, kad pagarsėjęs Povilo paveikslas „Dvidešimtoje amžiaus Madona“ galėtų tapti Lietuvos pašto ženklu.

Pastaruoju metu aš tvarkau Povilo daiktus, ypač laiškus, laikraščių iškarpas. Visa tai bus išsiųsta valstybiniam archyviui Rygoje. Esu išleidusi Povilo Puzino monografiją, padėjusi suruoti parodas iš Lietuvos ir Latvijos muziejuose esančių jo paveikslų. Kol gyvensiu, darysiu viską, kad Povilas Puzinas ir jo menas nebūtų užmirštas.

Povilas Puzinas

Tapyba / Gležneštva / Pildymas

Povilas Puzinas. „Suikės karėma“. 1932

Austra ir Povilas Puzinai.

Iš šio gyvenimo niekas gyvas neišėina...

Tokia filosofija vadovavosi garsusis Amerikos rašytojas, Nobelio premijos laureatas Ernest Hemingway, kurio šimtasis gimtadienis buvo prisimintas liepos 21 d. (g. 1899 m. 07.21).

Kilęs iš Amerikos Vidurio vakarų, artimojo Čikagos priemiesto Oak Park, Illinois, kur 339 N. Oak Park Ave tebestovė jo gimtasis namas, šiuo metu atnaujintas ir jame įsikūręs Ernest Hemingway fondas ir muziejus, ankstyvoje jaunystėje daug vasarų praleidęs Petoskey, Mich., žvejodamas ir medžiodamas, ilgai išmaišė skersai išilgai daugelį žemynų ir savo raštais paliko neišdildomus pėdsakus ne tik amerikiečių, bet ir pasaulinėje literatūroje.

Ernest Hemingway visą gyvenimą ieškojo naujų patirtų, pavoju, tarytum kaskart iš naujo besistengdamas įrodyti „vyrišką stiprybę“. Jis savanoriškai dalyvavo abiejuose pasauliniuose karuose, Ispanų Afrikos džiunglėse, ilgai gyveno Paryžiuje, įsijungęs į vadinamųjų „prarastosios kartos“ rašytojų iš Amerikos grupę. Tam tikra prasme Hemingway buvo reporteris — daug jo kūrybos kaip tik išplaukė iš nuolatinės kelionės bei klajonės patirtų išpūdžių, išgyvenimų.

Pirmieji kūriniai nudažyti pesimistinėmis nuotaikomis, nusivylimu, skepticizmu, egoizmu. Vėliau pasireiškia ryžtingumas, užsispyrimas, savęs nugalejimas, jokių būdu nepasiduodant silpnėbei, net labiausiai siunkioms aplinky-

Ernest Hemingway

bėms ar pavojams spaudžiant.

Pirmasis romanas *The Sun Also Rises*, išgarsinęs jo vardą, išleistas 1926 m. Jame vaizduojamas besiblaškantių, savo vietos pasaulyje neatrandančių rašytojų gyvenimas pokario (po I pas. karo) metais. Vėlesnieji kūriniai buvo kritiškai vertinami įvairiai — vieni pozityviau, kiti šiaip sau; vieni turėjo išliekančios literatūrinės vertės ir yra populiari iki mūsų dienų, nuolat perspausdinami milžiniškais tiražais, kiti „nukrito šali-keleje“. Žinomesnieji yra: *A Farewell to Arms* (1929), *Death in the Afternoon* (1932), *For Whom the Bell Tolls* (1940), *Men at War* (1942), *The Old Man and the Sea* (1952) ir daug kitų, jų tarpe ir siauresnės apimties (novelių). Už romaną *The Old Man and the Sea* jam buvo suteikta Nobelio premija.

Ernest Hemingway gyvenimą užbaigė savizudybe 1961 m., bet jo kūryba — nebūdingai siunkioms aplinky-

D.B.